

2019_Michel Houellebecq látomásai

Soós Eszter Petronella

Szerotonin és behódolás

PUBLICISZTIKA - LXIII. évfolyam, 13. szám, 2019. március 29.

<https://www.es.hu/cikk/2019-03-29/soos-eszter-petronella/szerotonin-es-behodolas-.html>

Michel Houellebecq Behódolás című kötete 2015. január 7-én jelent meg Franciaországban, azon a napon, amikor terrortámadás érte a Charlie Hebdo nevű satirikus lap szerkesztőségét. A kötet ebben a kontextusban különösen fenyegetőnek rémlő disztópiát rajzolt fel, még hozzá egy iszlamista hatalomátvétel menetét Franciaországban. Azon a héten éppen e könyv vitatott szerzője szerepelt a Charlie címlapján „Houellebecq mágus jóslatai” felirattal. („2015-ben elveszítem a fogaimat, 2022-ben Ramadant tartok”, mondja a képen). A terrortámadás után Houellebecq felfüggesztette a kötet promóciós körútját, s személye, írása egyfajta másodlagos szimbóluma lett az eseményeknek.

Magyarországon ezután példátlan érdeklődés kísérte a magyar nyelvű megjelenést, nem véletlenül. Houellebecq beletrafált valamibe, ha nem is a francia politikai élet logikájába, de a korszellembé, az aktuális, pillanatnyi félelmekbe feltétlenül. Ráadásul nem ez volt az első eset, hogy Houellebecq látnoknak tűnt: 2001-es, A csúcson című regénye mintha 2001. szeptember 11-et vagy a 2002-es bali robbantást láttatta volna előre. S bizony, sokan vélik úgy, hogy legújabb könyve, a Szerotonin is illeszkedik ebbe a „látnoki” sorba. A regényben ugyanis egy erőszakba, vérontásba torkolló vidéki tiltakozó mozgalomról is szó van – márpedig az új regény éppen a sárga mellényes mozgalom megmozdulásainak kellős közepén, 2019. január 4-én került a boltokba. Hát nem megint beletrafált?

A Szerotonin fontos könyv – melleleg a Charlie Hebdo megígérte, hogy nem fog rosszat mondani róla, hiszen az a „legutóbb sem vált be”. A megosztó személyiségeket imádni vagy gyűlölni szokták, ritka a középút – de Houellebecq mára megkerülhetlenné vált a francia kulturális életben. Olyasvalaki, akinek a könyvei zavaróak, depresszívek, lehangolóak, időnként borzasztóak, gusztustalanok – de azért illik olvasni őket (a legújabbban is van pedofília, állatszex, sok „pina” és „farok”, kissé sok is a polgári közönségnek). Ez a Goncourt-díjas író, ha hinni lehet a munkásságának és nyilatkozatainak, jó eséllyel nem szíveli Emmanuel Macront, de a francia kultúrának tett szolgálatait mi sem bizonyítja jobban, mint hogy éppen ez a

köz társasági elnök tüntette ki 2019 elején lovagkeresztel.

Tagadhatatlan, nemzetközileg ma talán Houellebecq a legismertebb élő francia író. Magyarországon is – 2013-ban ő volt a budapesti könyvfesztivál díszvendége. Ha körbekérdeznénk a mai magyar értelmiségiek körében, kiket olvasnak, jó eséllyel az ő nevét hallanánk a leggyakrabban, nem Olivier Bourdeaut vagy Éric-Emmanuel Schmitt nevét. Az új kötetből máris kellett már egy ötvenezres utánnyomás, mert az előzetesen tervezett háromszázhuszezer példány gyorsan fogyott – úgy, hogy Houellebecq ezúttal egyáltalán nem tervezett a kötetnek promóciós körutat, hiszen az a legutóbb sem jött be. Az igazság az, hogy ilyen ismertség mellett a Szerotonin „eladja magát”.

Ez a szöveg a keserű, búskomor áttekintése egy depressziós férfi szerelmi és szakmai életének, amelyből más kiút és más remény nem nagyon látszik, sokáig legalábbis, mint a rendelkezésre álló vagyon mielőbbi elverése, majd az öngyilkosság. Ugyanakkor ezt a művet (is), az elbeszélőt (is) nehéz elválasztani a szerzőtől, Michel Houellebecq-tól. Az olvasó úgy érzi, a kötet legalább annyira szól Houellebecqről magáról, mint a fiktív hősök szomorú életéről, a társadalomról, a kritizált Európai Unióról, a globalizációról, a 2004-es keleti bővítésről vagy éppen – a Behódoláshoz hasonlóan – a tehetetlenek és érdekképviselőre alkalmatlannak ábrázolt nemzeti elittről.

Amennyire improduktív, társadalom- és emberellenes, sőt tragikus lépésekre készítetik a Szerotonin hőseit a társadalmi és egyéni feszültségek, végső soron annyira produktív és hasznos, ahogy Houellebecq bánik ezekkel a témákkal: úgy írja meg őket, hogy ha nem is mindig ízléses, de időszerű, a dolgok közepébe vágó, releváns vitákat generál velük. Olyan író ugyanis, aki nem feltétlenül látnok, de alapvetően érzékenyen és a megfelelő pillanatban és főleg jól érzi, mi forrong a mélyben, mi foglalkoztatja az embereket, melyek a szunnyadó válságjelenségek. S igen, ezekkel tudatosan játszik is, sőt, rá is játszik a feszültségre. Ennyiben s persze regényei stílusával, közönségességével és nihilizmusával is provokál. Jól ragadja meg a korszellemet, nemcsak évtizedes, hanem akár pár éves távlatokban is.

Ha pedig a kötetben említett, erőszakba torkolló tiltakozó mozgalomnál és az érzékeny antennáknál tartunk: a vidéket is érintő társadalmi konfliktusnak és tiltakozásnak volt egy látványos előképe, amely akár fel is kelthette a szerző figyelmét. Nem a regény egyik helyszínén, Normandiában, hanem Bretagne-ban történt: ez volt a 2014-es bonnets rouges (piros sapkás) mozgalom. A szállító nehézgépjárművekre kivetett ökoadó ellen tiltakozott még az Hollande-

adminisztráció idején. Vagyis éppen úgy, ahogy a sárga mellényesek a dízeladó emelésével kapcsolatban, itt is egy ökológiai-igazságossági kérdés verte ki a biztosítékot. Igaz, akkor még szűkebb körben és területen, mint 2018 őszén. De a feszültség ott volt, már akkor is, és ezt Houellebecq akár fel is dolgozhatta – bár ő nem az ökológiát, hanem a tejkvóták témáját emelte be a munkájába.

A vidék és a globális gazdaságba jól beilleszkedő, versenyképes városi Franciaország konfliktusa tehát nem új, nem a sárga mellényesek „találták fel”. De nem is öt-tíz éves ez a konfliktus. Ha csak a kortárs francia politikatörténetet nézzük, akkor is szembeötlő, hogy az ún. szociális törés begyógyítása már Jacques Chirac 1995-ös elnökválasztási kampányának is része volt. A vidéki Franciaország fájdalma és társadalmi elszigeteltsége, a közszolgáltatások lassú erodálódása („a sivatagosodás”) sokáig olyan szunnyadó konfliktus volt, amiről lehetett tudni, ha valaki nyitott szemmel járt. De sosem ez volt a „fő ügy”. A vidéki fájdalom eddig sosem alakult dühvé, sosem volt igazán akut, sosem jelentett akkora nyílt és erős politikai nyomást, mint amennyire a külvárosi Franciaország problémái igen. Houellebecq tehát ráérezett egy problémára, ami létezett, csak sokáig nem volt látható – azok számára legalábbis, akiket nem érintett.

Ugyanakkor a houellebecqi megérzést és érzékenységet sem szabad túlbecsülni, s kivált nem a Szerotonin esetében. Az új kötet nem elsősorban erről szól, hanem az elbeszélő elrontott életéről. A vidéki kilátástalanság csak egyik szelete a cselekménynek és az üzenetnek. A regény egészét nézve a keresztény kultúra nyugati elvesztése és Isten eltűnése az emberek személyes életéből például sokkal didaktikusabban kifejtett üzenetnek látszik, mint hogy ki mi ellen tiltakozik, és annak milyen tragikus vége lesz. A Szerotonin nem anyagi, nem munkaügyi, nem globalizációs és hasonló konfliktusokról és kiszolgáltatottságokról szól, noha részben azokról is. Hogy mást ne mondjunk, a főszereplő (az elbeszélő) bankszámláján a cselekmény kezdetekor hétszázezer euró lapul, ami a mai Franciaországban is vagyonnak számít, nem is jelentéktelennek. Egy másik kulcsszereplő, Aymeric, földműves ugyan, de maga választja a veszteséges gazdálkodást, sőt maga is gazdag, arisztokrata családból származik. A Szerotonin sokkal inkább szól tehát fájdalomról és elszigeteltségről, mint a kézzelfogható, anyagi és politikai bajokról. Depresszióról és nihilizmusról beszél e szöveg – helytől, időtől és társadalmi státusztól függetlenül. De arról annyira, hogy az olvasó kedvet kap a főszereplő által kortyolt borhoz, és gondolkodni kezd: segítség nélkül hogyan ér ennek a könyvnek viszonylag ép elmével a végére?